

“หมู่บ้านห้วยนาไทย” ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ศูนย์รวมทางจิตใจและมรดกทางวัฒนธรรม

“Ban-Hua-Na-Thai stupa” Nong Khu Khat District Borabue, Maha Sarakham: Heart and Soul and Cultural Heritage.

อำภา บัวระภา¹, เมทินี โคตรดี¹

Umpa Buarapa¹, Mathinee Khotdee¹

บทคัดย่อ

การศึกษาการจัดการพื้นที่รอบหมู่บ้านห้วยนาไทย มีวัตถุประสงค์คือ 1.ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านห้วยนาไทยและชุมชนบ้านห้วยนาไทยเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของหมู่บ้านและคนในชุมชน 2.ศึกษาลักษณะทางกายภาพของภูมิทัศน์รอบภูในอดีเพื่อหาความสัมพันธ์ของการใช้งานพื้นที่รอบภูและกิจกรรมของชุมชน 3.ศึกษาแนวทางการจัดการพื้นที่รอบหมู่บ้านห้วยนาไทยร่วมกันระหว่างชุมชน เพื่อเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนบ้านห้วยนาไทยและชุมชนใกล้เคียง วิธีการวิจัยประกอบด้วย ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่สำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมกับประเพณีสงกรานต์ พบว่า หมู่บ้านห้วยนาไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่หมู่บ้านห้วยนาไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรม มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าไชยวรมันที่ 7 กับลักษณะกายภาพแบบป่าโคกและบ่อน้ำโบราณที่ใช้งานมาตั้งแต่อดีตเชื่อมโยงกับกิจกรรมและวิถีชีวิตของชุมชน เช่น การล่าสัตว์ป่า หาเห็ดโคก การทำเกษตรกรรม แม้พื้นที่จะเปลี่ยนไปแต่ชาวบ้านยังให้ความสำคัญ ไม่ได้ยึดติดกับสิ่งก่อสร้างที่เป็นถาวรวัตถุขนาดใหญ่ แม้เพียงหินก้อนเดียว ชาวบ้านก็ยังมีศรัทธาและยึดถือปฏิบัติพิธีสงฆ์สืบต่อกันมา ถือได้ว่าหมู่บ้านห้วยนาไทยและประเพณีสงฆ์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อคนในพื้นที่ถึงแม้พื้นที่จะมีขนาดเล็ก และมีเพียงหินก้อนเดียวเท่านั้นที่ยังคงเหลือเป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ โดยในพื้นที่ไม่มีอาคารและโบราณสถานขนาดใหญ่ ที่จะแสดงให้เห็นภายนอกได้รับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ แต่หากนับรวมถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา สิ่งแวดล้อมโดยรอบที่หล่อหลอมและส่งผลถึงกิจกรรมของชุมชนก็นับได้ว่าหมู่บ้านห้วยนาไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความแข็งแกร่งในจิตสำนึกของคนในพื้นที่มาตลอดระยะเวลากว่า 100 ปี

คำสำคัญ : ภู, ศูนย์รวมจิตใจ, มรดกทางวัฒนธรรม

¹ อาจารย์ประจำ, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Lecturer, Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts Maha Sarakham University

Abstract

This research aimed to 1) study the historic background of the Ban-Hua-Na-Thai stupa in order to define an identity of the community and the local people, 2) to study the development of the physical characteristics of its landscape in order to define the relationship of land uses and public activities, 3) to provide a landscape management guideline made in collaboration with the local community to promote cultural learning and awareness among the surrounding communities. Research methodology included documentary and research study, area survey, in-depth interview, and participatory observation. The research found that Ban-Hua-Na-Thai stupa was a cultural heritage site. Its historical significance, since the Jayavarman VII period, is apparent by the physical condition of the deciduous dipterocarp forest and a large ancient pond, called Nongkhan that had served as a water supply. The forest had provided a common area for community activities, like hunting and mushroom collecting. Although the landscape had changed, the local people had maintained their perception, and believed and worshiped the stupa as their ancestors did in the past. This was because of their non-adhesion to the material world. Therefore, the conclusion is that the stupa signifies the cultural heritage of the community and nearby area.

Keywords : stupa (Khu), Heart and soul, cultural heritage

บทนำ

มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) นั้นมีหลายประเภท มิได้เป็นเพียงโบราณสถาน อาคาร พื้นที่ประวัติศาสตร์และสวนเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งหมดรวมทั้งระบบนิเวศ เป็นเครื่องหมายแสดงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต และเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ หรืออีกความหมายคือ พื้นที่ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมเกิดจากการหล่อหลอมองค์ประกอบหลายๆ อย่าง ซึ่งรวมถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่มีความสำคัญเท่าๆ กับตัวอาคาร รวมทั้งองค์ประกอบทางที่ว่าง และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญในการสัมพันธ์กับองค์ประกอบทั้งหมด ซึ่งไม่ควรจะละเลยพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ทั้งหมด ไม่ควรพิจารณาเพียงความสัมพันธ์กับงานสถาปัตยกรรม ควรจะรวมเอาคุณค่าของมนุษย์ที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและเศรษฐกิจด้วย (Feilden and Jokilehto

1998 อ้างใน วิวรรณ สีหนาท, 2546)

กุเป็นโบราณสถานที่บ่งบอกถึงความสำคัญของพื้นที่ มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์มายาวนาน กุยังถือว่าบริเวณพื้นที่ตั้งว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และอาจเป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมทางสังคมของในชุมชนที่อยู่รอบข้างในอดีต จังหวัดมหาสารคามได้ขุดค้นพบกุหลายแห่ง เช่น กุบัวทอง กุบ้านสนาม กุป่าโพ กุโคกสะท้อน กุบ้านเขาวา กุบ้านแดง เป็นต้น เพราะจังหวัดมหาสารคามเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณหลายแห่ง เช่น เมืองนครจำปาศรี ในเขตอำเภอนาดูน เมืองกันทรวิชัยในเขตอำเภอกันทรวิชัย เมืองเชียงเหียนในเขตอำเภอเมือง เมืองกุบางแห่งประวัติศาสตร์ความเป็นมาตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 16-17 จากสมัยทวารวดีที่มีการนับถือพระพุทธศาสนา จนมาถึงช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากขอม ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ในช่วงนั้นเป็นยุคสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่มีการแผ่ขยายอำนาจมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้มีการสร้างปราสาทที่ทำจาก

ศิลาแลงและหินทรายในบริเวณคู่น้อย ซึ่งปราสาทศิลาแลงและหินทรายพบมากในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงบริเวณจังหวัดมหาสารคาม ก็มีการสำรวจพบ อีกทั้งยังพบพบเทวรูป พระศิวะและโบราณวัตถุที่เนื่องด้วยศาสนาฮินดู โดยเฉพาะเทวรูปพระศิวะนั้นถือว่าเป็นฝีมือของช่างหลวงที่เคลื่อนย้ายมาจากศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดี และในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ยังโปรดให้มีการสร้างวัดโรคนาตามเมืองต่างๆ ที่อยู่แคว้นของพระองค์ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2546) จึงมีการขุดพบโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ของเมืองโบราณภายในจังหวัดมหาสารคามหลายแห่งในข้างต้น ซึ่งบริเวณบ้านหวนาไทยก็มีการค้นพบ โบราณวัตถุหลายแห่งที่มีความเชื่อมโยงจากสมัยทวารวดีและสมัยขอม

“หมู่บ้านหวนาไทย” ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เดิมมีพื้นที่ประมาณ 18 ไร่ ลักษณะกายภาพเป็นป่าโคกขนาดใหญ่มีไม้พื้นถิ่นและพืชสมุนไพรอยู่เต็มพื้นที่รวมทั้งยังมีลิงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในบริเวณโดยรอบยังพบบ่อน้ำสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ 2 บ่อ ลักษณะคล้ายบ่อกักเก็บน้ำในสมัยทวารวดี-สมัยขอมแต่ไม่มีหลักฐานทางเอกสารที่แน่ชัด จากคำบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านได้มีความผูกพันกับการใช้พื้นที่ในการดำรงชีวิต ทั้งการสร้างที่อยู่อาศัย การหาอาหารเพื่อการดำรงชีวิตมาตั้งแต่อดีต บ้านหวนาไทยจึงมีความผูกพันกับวิถีชีวิต ชาวบ้านให้ความเคารพและนับถือหมู่บ้านหวนาไทยอย่างมาก ถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีสงกรานต์ที่จัดขึ้นทุกวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน ของทุกปี ความเชื่อเรื่องการไหว้ก่อนการทำงานจะช่วยให้สำเร็จลุล่วง และได้ผลผลิตดี หรือเมื่อเกิดเพศภัยต่างๆ เช่น ลมพายุ ฝนตกหนัก ชาวบ้านก็จะนึกถึงหมู่บ้านให้ช่วยปลดปล่อยออกไปให้พ้นจากหมู่บ้าน อีกทั้งยังเป็นเหมือนศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ด้วยความเชื่อความศรัทธาที่มีมานานรวมถึงการขุดค้นพบ

วัตถุโบราณในพื้นที่หลายชิ้น เช่น กระดิ่งสำริด พระพุทธรูป เครื่องปั้นดินเผา ทำให้มีผู้คนจากภายนอกเริ่มรู้จักกับหมู่บ้านหวนาไทยเพิ่มมากขึ้น และมีการเข้ามาตรวจสอบจากหน่วยงานราชการเพื่อขึ้นทะเบียนกุ โดยการตรวจสอบหลักฐานทางโบราณคดีจากหลักฐานที่พบและให้คำจำกัดความ “หมู่บ้านหวนาไทย” เป็นเพียง “โบราณวัตถุ” ชิ้นหนึ่งเท่านั้นแต่ไม่ได้ประเมินร่วมกับความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และประเพณีวัฒนธรรมคติความเชื่อของคนในชุมชนซึ่งแสดงออกในนามประเพณีซึ่งถือเป็นองค์ประกอบร่วมที่สำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงบริบทของพื้นที่ จึงทำให้หมู่บ้านหวนาไทยที่ชาวบ้านเคารพนับถือเป็นเพียงโบราณวัตถุ แต่ในความเป็นจริงแล้วพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างมากในทางคติความเชื่อที่ส่งผลต่อประเพณีวัฒนธรรมและมีความสัมพันธ์กิจกรรมของมนุษย์ ซึ่งอาจหมายถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ยึดถือเรื่องนามประเพณีมากกว่ารูปธรรมที่แสดงออกมาจากทางกายภาพของพื้นที่หรืองานสถาปัตยกรรมหรืออาคารขนาดใหญ่

ผลการศึกษา

หมู่บ้านหวนาไทยมี ประชากรทั้งหมด 608 คน เป็นชาย 300 คน หญิง 308 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 146 ครัวเรือน ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และชาวบ้านยังมีการทำอาชีพเสริมได้แก่ ทอผ้าไหม แปรรูปอาหาร ทอเสื่อ จักรสาน ทำขนม เป็นต้น ชาวบ้านหวนาไทยมีความเชื่อถือและศรัทธาหมู่บ้านหวนาไทยว่าเป็นสถานที่สำคัญและเป็นที่อยู่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมีความเชื่อเรื่องผีและชาวบ้านยังมีความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาเหมือนคนอีสานโดยทั่วไป (แผนชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ จังหวัดมหาสารคาม, 2557) บ้านหวนาไทยในอดีตเป็นหมู่บ้านที่แยกตัวออกมาจากบ้านหนองคูใหญ่

เมื่อประมาณปี พ.ศ.2393 มาอยู่ที่บ้านนา ซึ่งเป็นที่นาของนางคำใส เทียงภักดิ์ ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านหนองคูใหญ่ประมาณ 300 เมตร ชาวบ้านคนแรกที่มาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านห้วยนาไทยคือนายแหม่ม หรือเรียกกันอีกชื่อว่า ไทแหม่ม โดยในอดีตชาวบ้านจะมีอาชีพขึ้นหม้อขายโดยใช้ดินจากในพื้นที่มาปั้นหม้ออาชีพนี้มีการทำกันอย่างแพร่หลายในชุมชนแล้วนำไปแลกเปลี่ยนสินค้ากับหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านห้วยนาไทย ก่อนปี พ.ศ. 2500 ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าโคกขนาดใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ เช่น มะค่าแต้ มะค่าโมง มะขาม ตะโก ตันแต้ ตันตีนตึง ข่อย มะขามเทศ รวมถึงพืชสมุนไพร ป่าโคกถือเป็นพื้นที่สำคัญของชาวบ้านห้วยนาไทยและชาวบ้านใกล้เคียง เพราะเป็นแหล่งผลิตอาหารแหล่งยารักษาโรคและเป็นแหล่งวัสดุที่ใช้ในสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เพราะป่าเป็นแหล่งรวบรวมไม้นานาชนิด เป็นแหล่งอาหารโดยชาวบ้านจะเข้าไปหาของป่ามาบริโภค เช่น เห็ดโคก ไก่ป่า ป่าโคกจึงนับเป็นพื้นที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตและเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านสามารถเข้าป่าเพื่อไปหาอาหารได้เกือบทุกชนิด ชาวบ้านจึงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าและยังให้ความเคารพป่าเหมือนดังเช่นคนอีสานโดยทั่วไป โดยเฉพาะป่าที่อยู่ใกล้กับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ศาลปู่ตา ป่าที่อยู่รอบกุ้ ชาวบ้านจะมีความเคารพยำเกรงจะไม่ล่วงล้ำหรือบุกรุกทำลาย และเมื่อเดินทางเข้าป่าไม่ว่าเพื่อทำกิจกรรมใดก็ตามจะต้องขออนุญาตสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเมื่อจะตัดต้นไม้ใหญ่เพื่อมาสร้างบ้านก็ต้องขอจากเจ้าป่าเจ้าเขาเพื่อขอตัดต้นไม้เหล่านั้นมาสร้างบ้านหรือทำประโยชน์ (ประพันธ์ อัยลี และ พิมพา คำด้วง, 2558)

ลักษณะกายภาพของกุ้และบริเวณโดยรอบในอดีตและปัจจุบัน

หมู่บ้านห้วยนาไทย จากคำบอกเล่าของคุณตา ประพันธ์ อัยลี อดีตผู้ใหญ่บ้านห้วยนาไทย ซึ่งอาศัย

อยู่บ้านห้วยนาไทยมาตั้งแต่เกิด และคุณตาพิมพา คำด้วง อายุ 70 ปี ย้ายเข้ามาอยู่บ้านห้วยนาไทยเมื่อประมาณ 50 กว่าปีมาแล้ว ได้เล่าว่าเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500 ในขณะนั้น สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของบริเวณนี้เป็นป่าโคก ภายในป่าโคกนั้นมีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยไม้ขนาดใหญ่ เป็นพื้นที่สำคัญของชาวบ้าน เพราะเป็นพื้นที่ทำมาหากิน เป็นแหล่งวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญของชาวบ้าน เวลาจะสร้างบ้านก็จะเข้าป่าเพราะป่าเป็นแหล่งรวบรวมไม้นานาชนิด ชาวบ้านจึงเดินทางเข้าป่าบ่อยครั้ง ทั้งเดินทางเข้าป่าเพื่อหาเครื่องอุปโภค บริโภค หรือเดินทางเข้าป่าเพื่อข้ามไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง ไปตามทางเดินเท้าขนาดเล็ก ในระหว่างการเดินทางก็ได้พบกับสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น นก ไก่ป่า และลิงเป็นจำนวนมากบริเวณ หนองมะค่า หนองแก หนองบัวน้อย เป็นต้น นับได้ว่าป่าในขณะนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก อีกทั้งในป่านั้นยังมีหนองน้ำตามธรรมชาติทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่กระจายอยู่ทั่วบริเวณ ชาวบ้านจึงใช้บ่อน้ำนั้นเป็นแหล่งอุปโภคและบริโภค การเดินทางของชาวบ้านอยู่เป็นประจำนั้น ก็ได้พบเจอกับพื้นที่หนึ่งซึ่งภายในพื้นที่นั้นพบก้อนหินทรายสีเทา ซึ่งมีลักษณะพิเศษคือ มีรูอยู่ตรงกลางและโดยรอบพื้นที่นั้นก็ไม่พบก้อนหินก้อนอื่น พบเพียงแต่ต้นไม้ใหญ่ที่อยู่โดยรอบ ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าใครเป็นคนค้นพบสถานที่แห่งนี้ และสถานที่นี้ในอดีตเคยเป็นอะไร ตั้งแต่คุณตาจำความชาวบ้านก็เรียกสถานที่นี้ว่ากุ้ และกุ้ก็กลายเป็นศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านห้วยนาไทย และเป็นศูนย์รวมจิตใจและความเชื่อของชาวบ้าน และมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเหนือธรรมชาติหลายเรื่องที่เกิดขึ้น เช่น เรื่องของแสงที่เปล่งออกมาในยามค่ำคืน เรื่องการสูญหายของเด็กที่เข้าไปจับสัตว์ป่าในบริเวณใกล้กุ้ และคนที่เข้าไปทำสิ่งที่ไม่สมควรในบริเวณใกล้กุ้ ก็จะถูกผีบังตาไม่ให้มีใครพบเห็นจนชาวบ้านต้องทำพิธีขอขมาจึงจะพบคนที่หายตัวไป เรื่องเล่าเหล่านี้เล่าต่อกันมาสู่ลูกหลาน รุ่นสู่รุ่น ยิ่งทำให้ชาวบ้าน

เคารพและเลื่อมใสและถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านเรื่อยมา (ประพันธ์ อัยลี, 2558)

ภาพที่ 1 บ่อน้ำโบราณรอบกู๋บ้านหวนนาไทย และพื้นที่กู๋ที่หลงเหลือในปัจจุบัน

ภาพที่ 2 ลักษณะหินที่ชาวบ้านเรียกว่ากู๋ และต้นไม้ในพื้นที่กู๋

กู๋บ้านหวนนาไทย ไม่มีปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าใครพบเป็นคนแรก แต่จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนพบว่าน่าจะมีอายุมากกว่า 100 ปี ลักษณะของกู๋บ้านหวนนาไทยที่ชาวบ้านพบเป็นหินทรายสีเทาเข้ม ลักษณะเด่นของหินที่พบคือมีการเจาะรูตรงกลาง จากลักษณะของหินทรายที่พบมีลักษณะคล้ายชิ้นส่วนฐานรูปเคารพที่พบบริเวณเมืองโบราณเสมา อ.สูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ศิลปะสมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 10-19 พื้นที่โดยกู๋บ้านหวนนาไทยในอดีตนั้นเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ พืชสมุนไพรและสัตว์ป่า รวมถึงหนองน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า 2 แห่งซึ่งชาวบ้านเรียก

ต่อกันว่า หนองข่า หนองแวง ซึ่งอยู่ใกล้กับกู๋ออกมาทางทิศเหนือ จากการศึกษารูปทรงของบ่อน้ำมีความคล้ายคลึงกับบารายหรือบ่อน้ำขนาดใหญ่ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการวางผังบริเวณเมืองโบราณในสมัยทวารวดีที่มีการนับถือพระพุทธรศาสนาจนมาถึงสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากขอม ราวพุทธศตวรรษที่ 18 ในช่วงนั้นยุคสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่มีการแผ่ขยายอำนาจมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือและได้มีการสร้างปราสาทที่ทำจากศิลาแลงและหินทรายในจังหวัดมหาสารคาม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2546: 204-208) บริเวณรอบกู๋จึงมีพื้นที่กว้างขวางประมาณ 18 ไร่ แต่ไม่ปรากฏพบหลักฐานที่เป็นภาพถ่ายทางอากาศหรือหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด มีเพียงแต่คำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เล่าต่อกันมา

ภาพที่ 3 ภาพเปรียบเทียบขนาดพื้นที่โดยรอบพื้นที่ตั้งกู๋บ้านหวนนาไทย จากอดีตจนถึงปัจจุบัน กรมแผนที่ทหาร ปี พ.ศ. 2549

ปัจจุบันด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้มีการขยายพื้นที่ทำกินครอบคลุมพื้นที่กว้าง พื้นที่ที่ไม่มีเจ้าของ และพื้นที่ป่าไม้เดิมเพื่อใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ปลูกข้าว บริเวณรอบกู๋ใหญ่เองก็เช่นเดียวกันพื้นที่ป่าเดิมถูกแทนที่โดยพื้นที่เกษตรกรรมและทุ่งนา พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์บริเวณรอบกู๋บ้านหวนนาไทยสิบลกว่าไร่หลงเหลือเพียงไม่ถึง 1 ไร่ เท่านั้น รวมถึงหนองน้ำขนาดเล็กที่กระจายอยู่ก็ลดจำนวนลง เนื่องจากดินเลนและแห้งไปจากกาลเวลาที่ผ่านไป อีกทั้งชาว

บ้านนั้นได้ถมดินเพื่อใช้พื้นที่ปลูกข้าว เช่น หนองดินแดง แต่ก็ยังมีหนองน้ำบางหนองที่ยังคงอยู่ เช่น หนองข่า หนองแวง หนองมน โดยเฉพาะหนองข่าและหนองแวงยังถูกใช้งานมาจนถึงปัจจุบัน เพราะยังใช้เป็นหนองน้ำสาธารณะเพื่อกักเก็บน้ำไว้ในในการเกษตรกรรมและการทำนาของชาวบ้านห้วยนาไทยและชาวบ้านใกล้เคียง ถึงแม้พื้นที่จะเปลี่ยนแปลงไปแล้วผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังคงมีความเชื่อและความศรัทธาฝังลึกอยู่ในจิตใจ ก็ยังคงรักษาพื้นที่ไว้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้คนรุ่นหลังได้กราบไหว้เคารพบูชา และให้เป็นที่พักทางจิตใจของชาวบ้านในหมู่บ้าน (ประพันธ์ อัยสี และ พิมพา คำด้วง, 2558)

ศาลปู่ตา สร้างขึ้นโดยเฒ่าจ้ำร่วมกับชาวบ้านบ้านห้วยนาไทย เนื่องจากความเชื่อเรื่องผีที่ชาวบ้านโดยทั่วไปยังนับถือกันอยู่ โดยการเลือกพื้นที่ตั้งไว้ข้างหมู่บ้านห้วยนาไทย เพราะเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านทั้งประเพณีสงกรานต์ การเลี้ยงผีบ้านผีเรือน การเลี้ยงผีตาแฮกก่อนการทำนา เพราะชาวบ้านเชื่อว่าก่อนทำการใดๆ ให้มีการบอกกล่าวเพื่อเป็นการขออนุญาตและขอพรให้การทำงานนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ลักษณะของศาลปู่ตา จะสร้างเลียนแบบสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยของคนอีสาน แต่มีขนาดเล็ก โครงสร้างทำด้วยไม้ ยกพื้นสูง ความสูงประมาณ 2.5 เมตร หลังคามุงด้วยสังกะสี ภายในแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ ด้านหน้าเป็นส่วนของชานบ้าน ส่วนด้านในเป็นที่ตั้งของตัวแทนรูปเคารพที่ชาวบ้านทำมาตั้งไว้ในศาลปู่ตา และชาวบ้านจะนำอาหารมาถวายในวันสำคัญๆ รวมถึงวันสงกรานต์ด้วย

ศาลาสำหรับประกอบพิธีกรรมของพระสงฆ์สร้างขึ้นหลังจากสร้างศาลปู่ตาเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นศาลาสำหรับพระภิกษุสงฆ์ใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญๆ และภายในวันสงกรานต์ จะมีการก่อดิน 3 กอง ซึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์ของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เพื่อให้ชาวบ้านได้สรงน้ำร่วมกันด้วย ภายใน

พื้นที่หมู่บ้านห้วยนาไทยจึงเป็นพื้นที่ที่มีการรวมตัวของความเชื่อที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นความเชื่อแบบพราหมณ์ตั้งแต่สมัยทวารวดีมาจนถึงความเชื่อแบบขอมจากหลักฐานหินทรายที่ปรากฏ และความเชื่อของคนอีสานโดยทั่วไป คือความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีการสร้างศาลปู่ตาขึ้นภายในพื้นที่เดียวกัน แต่คนบ้านห้วยนาไทยก็มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังนั้นในการประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านโดยเฉพาะพิธี “สงกรานต์” ก็จะมีการจัดพิธีตามความเชื่อทั้ง 3 คือ พราหมณ์ ผี และพุทธ พื้นที่ตั้งของหมู่บ้านห้วยนาไทยจึงถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านห้วยนาไทยและชาวบ้านในตำบลหนองคูขาด

ประเพณีการสงกรานต์ ทุก 6 คำ เดือน 6

ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ชาวบ้านห้วยนาไทยชาวบ้าน เช่น บ้านหนองคูใหญ่ บ้านหนองคูขาด บ้านโคกภู ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ร่วมกันจัดขึ้นในทุกวันที่ 6 คำ เดือน 6 ของทุกปี ชาวบ้านจะมารวมตัวกันเพื่อทำพิธีสงกรานต์ โดยก่อนถึงวันพิธีชาวบ้านจะมาช่วยกันทำความสะอาดพื้นที่บริเวณหมู่บ้านห้วยนาไทยเพื่อเตรียมจัดสถานที่เพื่อทำพิธี พอถึงในเวลาตอนเช้าของ 6 คำ เดือน 6 ชาวบ้านก็จะเตรียมข้าวปลาอาหารคาวหวานมาจากบ้านของตนเองเพื่อนำมาร่วมทำบุญ และที่สำคัญคือจะนำน้ำสะอาดจากบ้านของตนเพื่อมารวมกันกับชาวบ้านคนอื่นนำมาให้พระสงฆ์ทำสวดทำพิธีก่อนที่จะนำน้ำนั้นไปสรงปู่ตาชาวบ้านทุกคนที่มาร่วมงานจะขุดดินเพื่อนำไปกองไว้ข้างศาลปู่ตา จำนวน 3 กอง (คล้ายกับการก่อกองทราย) ตรงกลางกองดินแต่ละกองจะปักไม้ที่ผูกเศษผ้าเหลืองจากจีวรพระและดอกไม้ธูปเทียนมัดติดไว้ด้านบนด้วยความเชื่อที่ว่า ให้ดิน 3 กองนั้นเป็นตัวแทนของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและให้ชาวบ้านได้มีโอกาสสรงน้ำ

พระไปด้วยในคราวเดียวกัน เวลาประมาณ 10.00 น. ชาวบ้านนำอาหารหวานคาว ถวายแต่พระสงค์ และเผ่าจำนำอาหารบางส่วน จัดเป็นสำรับเพื่อถวายให้ศาลปู่ตา จากนั้นพระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว ก็เป็นอันเสร็จพิธี ชาวบ้านจะมีการรับประทานอาหารร่วมกัน จากของที่นำมาถวายพระและที่จัดเตรียมมาต่างหากเพื่อมารับประทานร่วมกัน หลังจากนั้นจะเป็นการแห่ บั้งไฟนาและบั้งไฟบ้าน และมีการจุดบั้งไฟเพื่อเสี่ยงทาย ในอดีตชาวบ้านในหมู่บ้านจะเป็นคนทำบั้งไฟเข้าร่วมแห่เองโดยบั้งไฟจะมีขนาดใหญ่กว่าในปัจจุบัน แต่ด้วยเวลาที่ผ่านไปทำให้ช่างทำบั้งไฟในหมู่บ้านนั้นหายไป ด้วยเนื่องจากไม่ได้มีการสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าวไว้ อีกทั้งรุ่นลูกหลานก็ไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับการทำบั้งไฟแล้วในปัจจุบัน ดังนั้นบั้งไฟที่นำมาใช้แห่ในปีนี้จะซื้อมาจากที่อื่น หรือสั่งทำจากหมู่บ้านอื่นที่อยู่ต่างจังหวัด การแห่บั้งไฟจะแห่ 3 รอบ วนจากขวาไปซ้าย โดยมีคณะสงฆ์เป็นผู้นำในขบวน เมื่อแห่เสร็จก็จะเข้ามาในลานพิธีเพื่อทรงกู่ต่อไป

พระสงฆ์จะทำการทรงกู่เป็นลำดับแรก ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่สุดที่อยู่มาเป็นอันดับแรกและเป็นสิ่งที่ชาวบ้านนั้นเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก น้ำที่ใช้คือน้ำที่ผ่านการสวดทำพิธีแล้ว จากนั้นก็มีการทรงศาลปู่ตา ซึ่งเป็นความเชื่ออีกหนึ่งอย่างของชาวบ้านหวนาไทย คือมีความเชื่อเรื่องผีบ้านผีเรือน มีความเชื่อเรื่องผีที่จะช่วยคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขและสุดท้ายในพิธีคือการทรงนำกองดินที่ชาวบ้านที่เข้ามาร่วมกันนำมากองไว้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งความเชื่อที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ลำดับการทรงกู่นี้จะทรงตามลำดับตามความเชื่อความศรัทธาและตามสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา ความสำคัญของพิธีทรงกู่ของชาวบ้านตำบลหนองคูขาดได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านที่มีความหลากหลาย แต่สามารถอยู่ภายในพื้นที่เดียวกันได้ในระหว่างที่มีการทรงกู่ ชาวบ้านบางส่วนจะจุด

“บั้งไฟบ้านและบั้งไฟนา” เพื่อเป็นการเสี่ยงทายให้กับหมู่บ้านและการทำการเกษตรของชนในหมู่บ้าน โดยมีความเชื่อที่ว่า ถ้าจุดบั้งไฟบ้านขึ้นสูงมากเท่าใด ชาวบ้านจะอยู่เย็นเป็นสุข มีความสุขกายสุขใจ มีโชคลาภ และมีแต่เรื่องที่ดีๆ เกิดขึ้น ถ้าหากบั้งไฟขึ้นไม่สูงมากนักหรือมีเหตุขัดข้องทำให้บั้งไฟจุดไม่ขึ้นก็จะทำให้หมู่บ้านและคนในหมู่บ้านมีเหตุอาเพศ หรือเกิดสิ่งที่ไม่ดีกับคนในชุมชน การจุดบั้งไฟนาก็เช่นเดียวกันหากจุดได้สูงมากเท่าไร การทำการเกษตรของชาวบ้านก็จะดีมากขึ้น ในปีนั้นก็จะไม่มีฝนตกต้องตามฤดูมีน้ำมาก มีข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์และที่สำคัญคือผลผลิตทางการเกษตรจะได้ปริมาณมาก ผลของการจุดบั้งไฟเสี่ยงทาย ทั้งบั้งไฟบ้านและบั้งไฟนาของชาวบ้านหวนาไทยในปี 2558 นี้ ไม่มีอุปสรรคและปัญหาในการจุดบั้งไฟและบั้งไฟก็สูงพอสมควรจึงทำให้ชาวบ้านที่มาร่วมงานมีความเชื่อมั่นว่าปีนี้หมู่บ้านและคนในหมู่บ้านจะดำเนินชีวิตได้ปกติสุขและการทำการเกษตรก็จะได้ผลดีด้วย

กิจกรรมและการละเล่นในพิธีทรงกู่ตั้งแต่อดีตไม่มีการแสดงและการละเล่นอื่นประกอบนอกเหนือจากการทำพิธีทรงกู่เท่านั้น โดยการละเล่นที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดขึ้นตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไปและการละเล่นก็มีการเปลี่ยนแปลงตามไป เช่น การจุดบั้งไฟ การละเล่นฟ้อนลำ หรือในปัจจุบันมีการแสดงรำวงย้อนยุคและการแสดงดนตรีของชาวบ้านหนองคูขาด ซึ่งกิจกรรมการละเล่นและการแสดงตั้งแต่อดีตจะเป็นไปเพื่อการบวงสรวง เช่น การจุดบั้งไฟต่อมาเมื่อมีความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยหลายอย่างทำให้คนที่มาร่วมงานนั้นน้อยลง การละเล่นและการแสดงส่วนใหญ่จึงทำขึ้นเพื่อดึงดูดให้ชาวบ้านและคนโดยทั่วไปสนใจและเข้ามาร่วมงานทรงกู่ จำนวนผู้คนที่มาร่วมงานประเพณีทรงกู่มีจำนวนน้อยลง ผู้ที่เข้ามาร่วมงานโดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพิธีกรรมมาตั้งแต่อดีตและยังคงมาร่วมพิธีกรรมในทุกปี เนื่องจากความเชื่อความศรัทธานั้นได้ฝังรากลึกเข้าไปในจิตใจและหล่อ

หลอมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต นอกจากนั้นยังมีเด็กซึ่งติดตามคุณตาคุณยายมาร่วมพิธี การจัดงานควรให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมรวมถึงเด็กและเยาวชน และควรจัดกิจกรรมทางประเพณีที่สนุกสนานเพื่อดึงดูดให้เด็ก เยาวชน และคนที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วม และงานควรจัดเป็นประจำและต่อเนื่อง รวมถึงต้องมีการประชาสัมพันธ์ และการเชิญชวน สร้างความน่าสนใจ

ภาพที่ 4 ประเพณีสงกรานต์บ้านห้วยนาไทย 6 คำเดือน 6, 2558

โบราณวัตถุ จิตสำนึก และประเพณี

จากการประเมินให้ “หมู่บ้านห้วยนาไทย” เป็น “โบราณวัตถุ” ตามคำจำกัดความที่กรมศิลปากรที่ได้ให้ความหมายไว้ว่า “โบราณวัตถุ” มีส่วนคล้ายคลึงกับคำว่า “โบราณสถาน” ตรงที่มุ่งไปที่ศาสตร์ด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี แต่

ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนก็คือ “โบราณสถาน” กฎหมายกำหนดไว้ว่าเป็นอสังหาริมทรัพย์ ส่วน “โบราณวัตถุ” นั้นกฎหมายกำหนดว่าเป็นสังหาริมทรัพย์ ดังนั้น ของบางอย่างแม้เดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถานแต่เมื่อหลุดหรือแยกจากโบราณสถานก็อาจจะกลายเป็นโบราณวัตถุได้ (กรมศิลปากร) ด้วยคำจำกัดความนี้จึงทำให้หินทรายที่ชาวบ้านห้วยนาไทยเรียกว่าภู่นั้นเป็นเพียง “โบราณวัตถุ” เท่านั้นและจะมีการนำไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานประจำจังหวัด แต่ด้วยความศรัทธาของชาวบ้านที่ยังอยากให้งดไว้ที่เดิมเพราะถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยคุ้มครองให้หมู่บ้านพ้นจากภัยอันตรายและช่วยคุ้มครองให้หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุขมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน “โบราณวัตถุ” หรือก้อนหินก้อนนั้นจึงยังคงตั้งอยู่ในพื้นที่เดิมให้ชาวบ้านได้กราบไหว้เคารพบูชา (ธนชัย อ้อยลี, 2558)

ประมาณ ปี พ.ศ. 2553 วันพฤหัสบดี เวลาประมาณ 17.30 น. ชาวบ้านได้ขุดพบโบราณวัตถุหลายชิ้นในบริเวณใต้ต้นไม้ใหญ่ เช่น กระดิ่งโบราณ มีด้ามจับเป็นรูปพระยานาค พระนารายณ์ และพระพิฆเนศ เครื่องใช้ไม้สอยที่ทำจากสำริด พระพุทธรูปขนาดเล็ก กำไล และเครื่องใช้ไม้สอยที่เป็นเครื่องปั้นดินเผา โดยชาวบ้านได้ถวายให้หลวงพ่อกับรักษาไว้ที่หอโอง วัดบ้านห้วยนาไทย โบราณวัตถุหลายชิ้นที่พบเป็นโบราณวัตถุที่อยู่ในสมัยทวารวดี และสมัยขอม เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเอกสารหลายอย่าง สามารถบอกอายุของวัตถุเหล่านั้นได้ว่ามีอายุประมาณ 1500-2000 ปี (สุตารา สุขฉายา, 2542) มีวัดอุโบสถหนึ่งซึ่งชาวบ้านขุดค้นพบมาจากบริเวณหนองบัวน้อย และหนองแกซึ่งเป็นหนองน้ำโบราณที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้านห้วยนาไทยไปทางทิศใต้ ประมาณ 400 เมตร นอกจากนั้นชาวบ้านยังขุดค้นพบพระพุทธรูปองค์ใหญ่บริเวณใกล้กับหมู่บ้านห้วยนาไทย จากคำบอกเล่าของชาวบ้านหลายคนรวมถึงคุณตาพิมพา คำด้วง อายุ 70 กว่าปี ซึ่ง

เป็นหนึ่งคนที่ได้พบเห็นองค์พระและได้สัมผัสกับองค์พระจริง ๆ ได้เล่าลักษณะคร่าว ๆ ให้ฟังว่า ลักษณะที่พบเป็นพระพุทธรูปที่อยู่ในท่านั่งขัดสมาธิ มือประสานกันที่หน้าอก ครึ่งบนเป็นหัวช้างมีวงและมิงา ครึ่งล่างเป็นคนคล้ายคนนั่งสมาธิ พระพุทธรูปมีลักษณะนูนออกมาจากแผ่นหินทราย หน้าอกพระพุทธรูปไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่สามารถระบุแผ่นหินบนหลังพระพุทธรูป กว้างประมาณ 50 เซนติเมตร เมตร สูงประมาณ 60-80 เซนติเมตร มีองค์พระสีดำและเกร็ดหินสีขาว ๆ ทั้งตัว โดยชาวบ้านเรียกตามกันมาว่าพระสิงห์ ซึ่งจากลักษณะที่ชาวบ้านเล่ามามีลักษณะที่คล้ายกับพระพิฆเนศ ซึ่งเป็นพระพุทธรูป และเป็นเทพที่อยู่ในความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ชาวบ้านเชื่อกันว่าพระพุทธรูปดังกล่าวเป็นของศักดิ์สิทธิ์ และเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้าน เนื่องจากมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระสิงห์ไว้ว่า เมื่อครั้งที่ขุดพบพระสิงห์นั้น เกิดปาฏิหาริย์เมื่อองค์พระต้องกับแสงอาทิตย์ก็เกิดแสงอัศจรรย์ขึ้น องค์พระนั้นส่องประกายแวววับ ทำให้ชาวบ้านที่พบเห็นยิ่งเลื่อมใสศรัทธา และชาวบ้านก็ได้ถวายพระสิงห์ให้ “หลวงพ่ออินทร์” พระเจ้าอาวาสที่จำพรรษาอยู่ที่วัดหนองคูหรือวัดหนองคูใหญ่เก็บรักษาไว้ พระสิงห์ประดิษฐานอยู่ที่วัดเป็นเวลาประมาณ 1 ปี ต่อมาเมื่อมีโจรมาขโมยพระสิงห์ออกจากวัด แต่ก็ได้ไม่ไกลนักก็เกิดอุบัติเหตุและทำให้ผู้ที่มาขโมยพระสิงห์นั้นได้รับบาดเจ็บ บ้างก็ว่าแขนขาด บ้างก็ว่าขาขาด หรือล้มตายเพราะอิทธิฤทธิ์ของพระสิงห์ จึงนำพระสิงห์มาคืนไว้ที่วัดเดิมเช่นเดิม จากนั้นเรื่องราวดังกล่าวก็เป็นที่กล่าวขานถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพระสิงห์ไปทั่วหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง ชาวบ้านหัวนาไทยและชาวบ้านใกล้เคียงยิ่งเคารพและมีความศรัทธามากยิ่งขึ้น แต่ไม่นานนักก็มีกลุ่มโจรได้เข้ามาขโมยพระสิงห์อีกครั้งและหากลอบมาหลอกล่อ โดยมีการทำพิธีอันเชิญพระสิงห์ให้ไปประดิษฐาน ณ ที่อื่น ทราบแต่เพียงว่าโจรได้อาพาไปขายที่นาโดน และต่อจากนั้นชาวบ้านก็ไม่ได้พบเห็นพระสิงห์อีก

เลย มีแต่เรื่องเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์มาจนถึงปัจจุบัน (เผ่าจำ 1, เผ่าจำ 2 และพิมพ์ คำดั่ง, 2558)

ภาพที่ 5 วัดบูรณที่ค้นพบบริเวณใกล้กับภูบ้านหัวนาไทย

ปัจจุบันวัดบูรณหลายชิ้นถูกเก็บรักษาไว้ใน “หอโอง” วัดหัวนาไทย เช่น กระดังโบราณ มีด้ามจับเป็นรูปพระญาณาค พระนารายณ์ และพระพิฆเนศ เครื่องใช้ไม้สอยที่ทำจากสำริด พระพุทธรูปขนาดเล็ก กำไล และเครื่องใช้ไม้สอยที่เป็นเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น แต่ด้วยข้อจำกัดหลายอย่างทำให้การศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความสำคัญของวัตถุที่พบเพื่อส่งต่อให้ลูกหลานยังไม่มากเท่าที่ควร จึงทำให้คนรุ่นหลังไม่เห็นถึงความสำคัญของพื้นที่ แต่ถึงแม้จะไม่ปรากฏหลักฐานทางโบราณสถานเช่นที่ขุดพบในพื้นที่อื่น แต่ชาวบ้านยังคงปฏิบัติตามประเพณีมาจนถึงปัจจุบัน นับว่ามีความสำคัญเทียบเท่ากับโบราณสถานที่มีขนาดใหญ่โตแต่ขาดซึ่งจิตสำนึก การระลึกถึงของคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงและชาดกิจกรรมที่ยึดถือปฏิบัติกันตามประเพณี ความสำคัญของโบราณสถานนั้นก็เทียบเท่ากับ ก้อนหินเพียงก้อนเดียวที่ชาวบ้านยอมรับนับถือและปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่ส่งต่อมาจนถึงปัจจุบันจะส่งต่อไปถึงลูกหลานรุ่นต่อไป ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาข้อมูลเพื่อสืบค้นเรื่องราวและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของภูบ้านหัวนาไทยอย่างจริงจัง เพื่อ

เป็นตัวอย่างของพื้นที่ศึกษาที่ไม่ได้เน้นหลักฐานที่เป็นโบราณสถานขนาดใหญ่หรือการค้นพบโบราณวัตถุที่สมบูรณ์หลายชิ้นเท่านั้น ที่จะถือว่าพื้นที่นั้นมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่เป็นจิตสำนึกของคนในชุมชนที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของสิ่งเล็กๆ หรือเห็นเพียงก้อนเดียวเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจสร้างความกลมเกลียวและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชนที่ยึดถือปฏิบัติและสืบทอดจิตสำนึกและประเพณีเหล่านี้สู่ลูกหลานต่อไป

วิจารณ์และสรุปผล

มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) ของบ้านห้วยนาไทย คือ “พื้นที่ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม” เกิดจากการหล่อหลอมองค์ประกอบหลายอย่าง รวมถึงกิจกรรมการสร้างภูมิปัญญาที่มีความสำคัญเท่ากับตัวอาคาร รวมทั้งที่ว่าง และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบทั้งหมดซึ่งไม่ควรจะละเลย ด้วยประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่บ้านห้วยนาไทยที่มีความสำคัญมาตั้งแต่ในสมัยอดีตตั้งแต่สมัยพระเจ้าไชยวัฒน์ที่ 7 ประกอบกับลักษณะกายภาพของพื้นที่และบริบทโดยรอบซึ่งมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมและวิถีชีวิตของชุมชนบ้านห้วยนาไทย ตำบลหนองคูขาดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันถึงแม้ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่จะมีความเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคสมัย เช่น ป่าไม้เดิมที่มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ให้ชาวบ้านได้พึ่งพาอาศัยในการเก็บผักผลไม้ หรือหาของป่าเพื่อมาใช้ในชีวิตประจำวัน ต้นไม้ใหญ่และไม้พื้นถิ่นเดิมยืนต้นตายหรือถูกถากถางออกจากพื้นที่เพื่อใช้พื้นที่ในการทำเกษตรกรรม และชาวบ้านก็ยังให้ความสำคัญกับพื้นที่เช่นเดิม โดยเฉพาะในทางนามธรรม ไม่ได้ยึดติดกับสิ่งก่อสร้างที่เป็นถาวรวัตถุขนาดใหญ่ แม้เพียงมีหินก้อนเดียว แต่ชาวบ้านก็ยังมีความเชื่อและความศรัทธาเท่ากับหรือมากกว่าโบราณสถานบางที่มีขนาดใหญ่โต เพราะความเชื่อและความ

ศรัทธาที่ยังคงยึดมั่นในคติความเชื่อดั้งเดิมของตนเองและยึดถือปฏิบัติ ทุกวันที่ 6 ค่ำเดือน 6 ของทุกปีคือ ประเพณี “สร้างกุ” ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นปู่ย่าตายายมาจนถึงรุ่นลูกหลาน จึงถือได้ว่าบ้านห้วยนาไทยและประเพณีสร้างกุเป็น มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนที่มีความสำคัญมากต่อคนในพื้นที่บ้านห้วยนาไทยรวมถึงคนในตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคามเป็นอย่างมาก ถึงแม้ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่จะมีขนาดเล็กและมีเพียงหินก้อนเดียวเท่านั้นที่ยังคงเหลือเป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยทวารวดี โดยในพื้นที่ไม่มีอาคารและโบราณสถานขนาดใหญ่ ที่จะแสดงให้เห็นภายนอกได้รับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ แต่หากนับรวมถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา สิ่งแวดล้อมโดยรอบที่หล่อหลอมและส่งผลถึงกิจกรรมของชุมชนก็นับได้ว่าบ้านห้วยนาไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความแข็งแกร่งในจิตสำนึกของคนในพื้นที่มาตลอดระยะเวลากว่า 100 ปี ด้านแนวทางการจัดการคือ กระตุ้นจิตสำนึกโดยชุมชน องค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีส่วนร่วมกันทุกฝ่าย สร้างกิจกรรมที่ชุมชนทำร่วมกัน โดยเริ่มจากพิธีสร้างกุที่จัดเป็นประจำทุกปี การตั้งกลุ่มผู้มีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนรวบรวมข้อมูล สร้างเป็นกิจกรรมการเรียนรู้โดยปู่ย่าตายายสู่ลูกหลาน และการสอดแทรกการศึกษาความรู้เหล่านั้นผ่านบทเรียนของนักเรียนและเยาวชนในพื้นที่ของตนเอง เป็นประจำและต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณกองส่งเสริมการวิจัยและบริการวิชาการ โครงการบริการวิชาการแก่สังคม หนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่สนับสนุนงบประมาณ ทำให้งานวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมแผนที่ทางทหาร. (2549) *ภาพถ่ายทางอากาศ, แผนที่ตำบลหนองคูขาด*. กรุงเทพมหานคร.
- กรมศิลปากร. (2535). พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2), *ระเบียบและขั้นตอนการปฏิบัติการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน*. กรุงเทพมหานคร.
- เผ่าจำ 1. (2558). สัมภาษณ์, 11 มีนาคม. จังหวัดมหาสารคาม
- เผ่าจำ 2. (2558). สัมภาษณ์, 11 มีนาคม. จังหวัดมหาสารคาม
- ประพันธ์ อัยลี. (2558). สัมภาษณ์, 4 เมษายน. จังหวัดมหาสารคาม
- ธนชัย อัยลี (2558). สัมภาษณ์, 4 เมษายน. จังหวัดมหาสารคาม
- พิมพ์ คำดั่ง (2558). สัมภาษณ์, 11 มีนาคม. จังหวัดมหาสารคาม
- วิวัฒน์ สีหนาท. (2546). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลอง: กรณีศึกษา คลองอ้อมนันทและคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมือง และสภาพแวดล้อม, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2531). *การพัฒนาชนบทไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2546). *แหล่งหลักฐานโบราณคดี พลิกโฉม หน้าประวัติศาสตร์ไทย แอ่งอารยธรรมอีสาน*. *วารสารศิลปวัฒนธรรม, ฉบับพิเศษ (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน
- แผนชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัดมหาสารคาม การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. (2557). *บ้านห้วยนาไทย ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม*.
- สุดารา สุขฉายา. (2542). *วารสารศิลปวัฒนธรรม*. ฉบับที่ (ฉบับที่) : หน้า